

Brævaskifti ið skrivar søgu

UMMÆLI

Heri Mohr

Hetta man vera týðningar-miklasta bók nakrantíð, sum viðger spurningar um føroyskar bókmentir, tjóðskap, politikk og religiún kryddað við heinesenskum humori

Út er komin nýggj bók: *Christian Matras' brevveksling med William Heinesen og Karsten Hoydal*, redigerað av Anne-Kari Skarðhamar. Í bókini er brævaskifti – 92 brøv – millum William Heinesen og Christian Matras í tíðarskeiðinum 1916 – 1957 og brævaskifti – 104 brøv – millum Christian Matras og Karsten Hoydal í tíðarskeiðinum 1945 til 1957.

Eingin ivi um, at hetta man vera týðningarmiklasta bók nakrantíð, sum viðger spurningar um føroyskar bókmentir, tjóðskap, politikk og religiún kryddað við heinesenskum humori. Fjølbroytt og trupul mál verða viðgjørd og greidd av trimum av okkara frægu mentamonnum. Bókin er óivað ein fongur hjá okkara studentaskúlum, Fróðskaparsetri og læraraskúla.

Harmiligt er tað tó, at øll brøvini (og tey eru óivað mong) frá Christiani Matras til William Heinesen í árunum 1938 til 1957 ikki eru komin í bókina. Tó, á síðu 13 er greitt frá orsökini til henda mangul: ”Som det fremgår av innholdsfortegnelsen, mangler Christian Matras svar på William Heinesens brev fra 1938 og fremover. De fleste av disse brevene er i privat eje og er ikke tilgjengelige, men tross lakuner (tómrum/hm) gir den foreliggende samlingen et gott innblikk i brevsamlene mellom Christian Matras og William Heinesen.”

Tey drúgvu brøvini frá W.H. vísa sjónliga, at teir báðir, W.H. og C.M., ikki altíð vóru samdir í týðandi spurningum; tað má tí haldast, at bókin her hevur eina slagsíðu. Harmiligt.

Sum kunnugt skrivaði William Heinesen sínar bókur á donskum, og seinni komu tær út á fremmandum málum, og soleiðis gjørdist hann háttvirdur rithøvundur um allan heim. Í einum av brøvunum til C.M. (síðu 196-200) greiðir hann frá, hví hann skrivar á donskum. Brævið endar hann soleiðis: ”Jeg har her faset så meget med mig selv og mit privatliv, at det ikke blev tid til at komme ind paa de andre ting, du skrev om. Men jeg har nu i alt fald opnaet at faa en

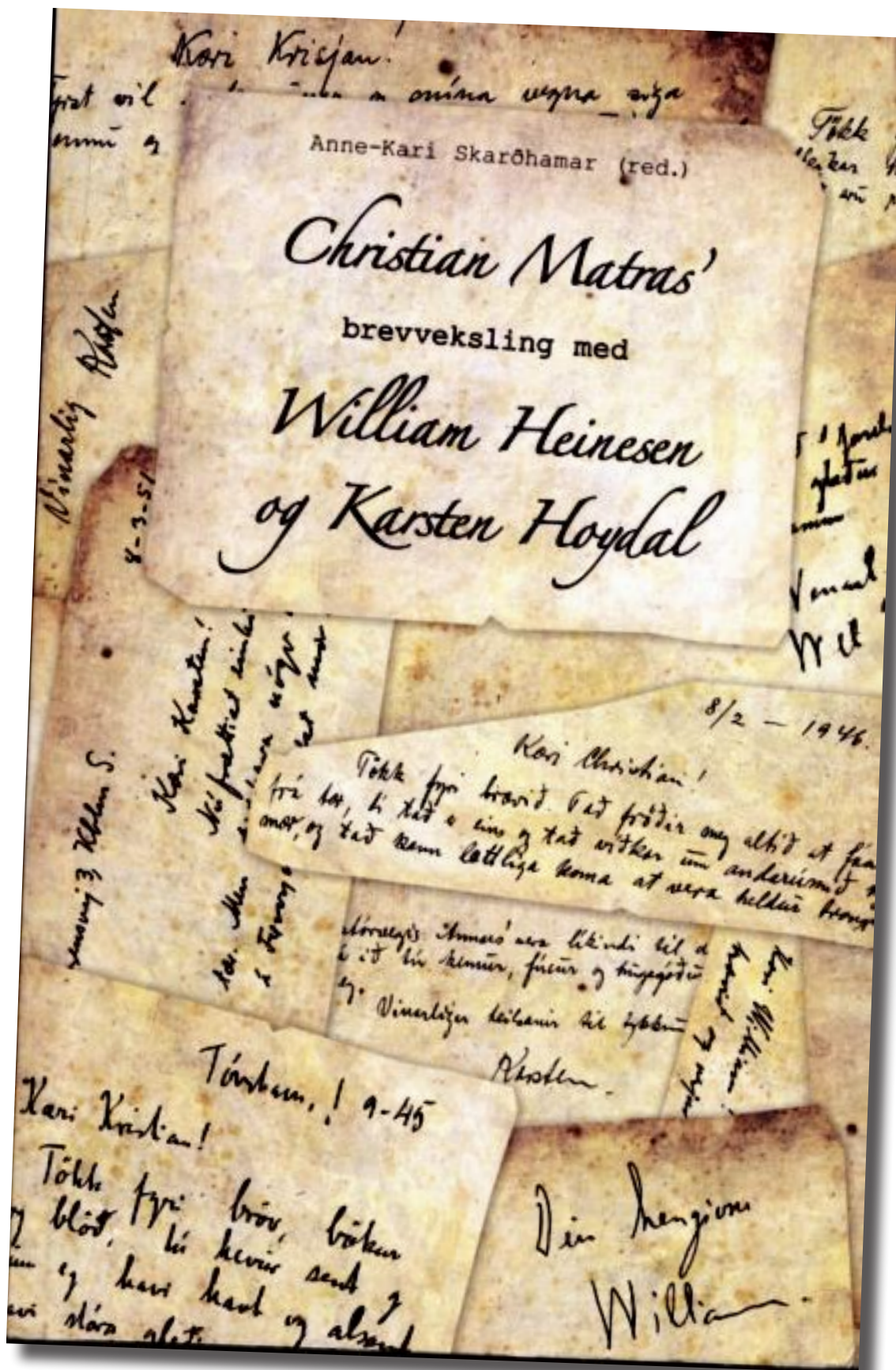
god lejlighed til at lette mit hjerte i et anliggende, der for mig ikke er nogen nem affære.”

Brævið 1/9-45 (síðu 282) er eitt av teimum fáu brøvunum, W.H. hevur skrivað á føroyskum. (Tað minnir okkum eitt sindur á bókina *Den sorte gryde*, sum kanska hevur verið á brápannuni tá: ”... Vit hava her gjøgnumlivað eina ”gullaschtið” (eins og í Íslandi), ið hevur nærum forkomið okkum andaliga. Ússaligt hevur okkara politiska lív altíð verið, men teir gomlu sjálvstýrismenninir (háskúlamenninir, Mads, R.L., Chr. í Geil o.s.fr.) høvdu tó altíð virðing fyri tí mentunarliga. Baptistaøldin er harimóti ikki bert kulturleys, men beinan vegin ”kultur-fjendsk.” Illa fór Varðin, illa fór ”Málfelagið,” Framburðsfelagið, Merkið – her er bara fúllur persónspolitikkur eftir í Føroyum, endaleys, býttislig blaðskrivning, prosessir og skeldari á hvørjum gøtuhorni. Moralskt hava vit ongantíð í søguni ligið lægri. Bókmentir síggja ikki dagsins ljós (*Blámannavik* – Jesus náði okkum – men hana lyftir Rich. Long til skýggja sum eitt megnarverk!) ... Enn er R.L. ikki vorðin baptistur, heldur ikki Jóannes Patursson, men teir verða væl eisini frelstir ...”

Í einum øðrum brævi (síðu 284) skrivar W.H.: ”... Nú, sjálvt um eg ikki eri optimistur hvat ið politikki viðvíkur, so eri eg kortini – stórt sæð – optimistur hvat ið Føroyar viðvíkja. Les bløðini, og tú verður reinur melankolikari; men far út og hygga at tí unga fólkinum, kvinnur, menn og børn, og tú verður kanska aftur í góðum lag. ”Alt er en overgang,” segði revurin tá ið hann varð flettur. Eg trúgvi uppá okkara ungdom, hann fer einaferð at gloyma ”1906,” Müller og kirkjubóndan, gullaschtiðina og baptistarið og fer at hugsa sosialt og menniskjaligt. H u m o r hava føroyingar, og høvdu vit havt ein humoristiskan revsara, ein Holberg, hevði hann kanska havt eydnuna til at lært føroyingar at flent – friskt og antifascistiskt. Tað man helst vera tað, vit mest sakna.”

Munnu 64 ár hava broytt viðurskiftini í Føroyum stórvegis? Vit klandrast t.d. enn um eitt abc, sum í lötuni liggur á lögtingi, har framløgán av abcmálinum við verbalum lágmarki valla boðar frá góðum. Demagogar broytast ikki.

Ella: Samsvarandi bóklinginum *Fólkanøvn 1989* skulu eitt nú nevni Christian og William bannlýsast í Føroyum, og Johan kann nýtast treytað av, at o-ið í navninum hevur *accent aigv*. Í mínari ætt frá móðursíðu eru sjevi lið við nevnum Johan Hendrik. Tey tykjast at vera bannlýst sum óføroysk. Johan sleppur tó ígjøgnum nálauregað treytað av, at nevnda strika verður sett oman á o-ið. Verri við

Bókin við brævaskiftinum hjá Christiani Matras við William Heinesen og Karsten Hoydal er ein dýrgripur, men harmiligt er tað, at hon er so illa rættlís

Hendrik. Tann lagnan er ivasom. Sálarlíkur ágangur við degradering og burturbeining av fólkanøvnum av nationalistiskum orsökum er ræðandi. ”Die Endlösung” rennur okkum í hu. Nei, í so máta hava 64 ár lítið broytt. – Tó so, smáir glottar tykjast at vera fyri stavn.

Tað drúgva brævaskiftið millum Christian Matras og Karsten Hoydal fyllir 175 síður. Á síðu 309 lesa vit stutt bræv frá William Heinesen til Karsten Hoydal: ”Takk fyri yrkingina ”Syngjandi grót.” Hetta er skaldskapur, livandi fyri oyra og

sál. Øll fyra ørindini líka góð, alt er ein ljómandi heild (...) Bravo, bravo! Har var so aftur eitt ørindi, ið eg veit fer at spækja í mínum sinni so leingi eg livi eins og havsálmurin hjá Kristiani (*Morgun*). Grótsálmur! Ja, tað var orðið. Niðan at hægsta kambi vaknar grótið og sker í song, eins og tey enormu kórini í Händels ”Messiah.”

Í sínum viðmerkingum sigur Anne-Kari Skarðhamar: ”Brevvekslingene byr i alle fall på et rikholdig materiale til videre analyse av brevsjangeren og av brevenes formidling av ideer om litteratur, nationalitet, religion og

politikk, fra Færøylene og Danmark til det øvrige Europa og Sør-Amerika.”

Bókin, við sínum 507 síðum, er ein bóklíkur dýrgripur – har óskukalt er, ger ein fløvi mun – sum Anne-Kari Skarðhamar skal hava rós og tøkk fyri, men tað er harmiligt, at bókin er illa (ella ikki?) korrekturlisin, áðrenn hon fór til prentingar. Tað líkist ongum.